

4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 15. — Ст. 70.
5. Заржицький О. Екологічна безпека та безпека праці у системі правового механізму національної безпеки // Право України. — 1999. — № 9. — С. 66–68.
6. Экологическое право Украины: Курс лекций / Под ред. И. И. Каракаша. — О.: Латстар, 2001. — С. 194.

УДК 349.412(498)

А. Г. Арнаут

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В РУМУНІЇ

В ст. 480 Цивільного кодексу Румунії передбачено таке визначення поняття власності: власність — це належне комусь право розпоряджатися певною річчю в ексклюзивному та абсолютному порядку, але в межах, встановлених законом. Один з відомих румунських спеціалістів — К. Опрішан зазначає, що серед усіх інститутів права, власність є не тільки основним, але й найаристократичнішим інститутом [1]. Конституція Румунії від 21 листопада 1991 р. регулює систему права власності в цій державі. Так, після того як в ч. 1 ст. 135 Конституції Румунії проголошується захист власності з боку держави незалежно від її форм, в ч. 2 встановлено, що власність поділяється на дві форми: публічну та приватну.

Відповідно до ч. 3 ст. 135 Конституції Румунії, публічна власність належить державі та адміністративно-територіальним одиницям. Право публічної власності реалізується державою та адміністративно-територіальною одиницею на підставі їх адміністративної правосуб'єктності [2, 55]. В той же час Конституція Румунії не визначає і не розкриває змісту права приватної власності. Однак, виходячи з того, що Основний Закон Румунії все ж визнає дві форми власності і чітко визначає майно, яке належить до публічної власності, доходимо висновку, що майно, яке не належить до публічної власності, є об'єктом права приватної власності [3].

Право публічної власності належить державі та адміністративно-територіальним одиницям, а право приватної власності реалізується фізичними і юридичними особами приватного права. У той же час існують ситуації, коли румунська держава або адміністративно-територіальні одиниці можуть бути суб'єктами права приватної власності. Це характерно у випадку деяких речей, які належать до приватної сфери та відносяться до власності держави або адміністративно-територіальної одиниці. У даному випадку власність є приватною, а правовий режим, що застосовується до цього майна, є загальним, якщо інше не передбачено законом [4].

Деякі автори зазначають, що публічна власність належить державі або адміністративно-територіальним одиницям, а приватна власність належить фізич-

ним особам, юридичним особам, державі та адміністративно-територіальним одиницям [2]. Закони Румунії «Про земельний фонд» № 18/1991 та «Про публічну власність та її правовий режим» № 213/1998 використовують такі поняття, як «публічна сфера» та «приватна сфера» для визначення майна, яке належить на праві власності державі або адміністративно-територіальній одиниці. Так, відповідно до Закону Румунії «Про земельний фонд» № 18/1991, усі земельні ділянки, які належать державі та адміністративно-територіальним одиницям розподіляються на дві категорії: публічна сфера та приватна сфера. Виходячи із змісту ст. 4 Закону Румунії «Про земельний фонд», суб'єктами права власності на землю можуть бути: фізичні особи, юридичні особи, держава та адміністративно-територіальні одиниці. Коли право власності належить державі або адміністративно-територіальній одиниці, ці земельні ділянки належать до публічної сфери або до приватної сфери [5, 18].

В свою чергу, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону Румунії «Про земельний фонд» № 18/1991, публічну сферу власності можна поділити на публічну сферу національного інтересу (коли власність в режимі публічного права належить державі) та публічну сферу місцевого інтересу (коли власність також в режимі публічного права належить адміністративно-територіальній одиниці). На підставі ст. 127 Закону Румунії «Про місцеве самоврядування» № 69/1991 віднесення майна до публічної сфери національного інтересу або публічної сфери місцевого інтересу здійснюється урядом Румунії.

Земельні ділянки публічної сфери — це ті ділянки, використання яких пов'язано з суспільними інтересами. Відповідно до ст. 5 Закону Румунії «Про земельний фонд» № 18/1991 до земельних ділянок публічної сфери належать такі ділянки: земельні ділянки, на яких розташовані будівлі суспільного значення, ринки, шляхи сполучення, вулиці та публічні парки, порти, аеропорти, земельні ділянки лісного призначення, земельні ділянки, зайняті річками, озерами публічного інтересу, земельні ділянки під внутрішніми морськими водами та територіальним морем, узбережжя Чорного моря, в тому числі пляжі, ділянки для природних заповідників та національних парків, пам'ятників, архітектурних ансамблів та комплексів, пам'ятників природи, земельні ділянки оборонного призначення та іншого призначення, які належать до публічної сфери на підставі закону або виходячи зі своєї природи.

Земельні ділянки, які належать до публічної сфери, виключаються з цивільно-правового обігу [2, 44]. Закон № 213/1998 «Про публічну власність та її правовий режим» також використовує терміни «публічна сфера» та «приватна сфера». Зокрема, ст. 2 Закону передбачає, що держава або адміністративно-територіальна одиниця реалізує право володіння, користування та розпорядження майном, яке належить до публічної сфери в межах та на умовах, передбачених законом.

Стосовно майна, яке можна віднести до публічної сфери власності, в спеціальній юридичній літературі Румунії висловлені різні думки, і це пов'язано у першу чергу з тим, що жоден нормативно-правовий акт в Румунії не передбачає вичерпного переліку майна, яке належить до публічної сфери права влас-

ності. Так, на думку деяких спеціалістів, віднесення майна до публічної сфери можна здійснити виходячи з «природи» цього майна, інші вважають, що до публічної сфери права власності слід віднести майно, яке служить всьому суспільству [5, 19–20].

Щодо приватної сфери власності, слід відмітити, що ч. 3 ст. 135 Конституції Румунії передбачає, що публічна власність належить державі та адміністративно-територіальним одиницям. Однак не можна казати, що ці суб'єкти публічного права не можуть бути суб'єктами права приватної власності, особливо маючи на увазі те, що норми деяких законів безпосередньо передбачають існування приватної сфери держави або адміністративно-територіальної одиниці, тобто до приватної власності цих суб'єктів. Так, ст. 6 Закону Румунії «Про земельний фонд» № 18/1991 передбачає, що приватна сфера держави та відповідно адміністративно-територіальної одиниці складається з усіх земельних ділянок, які знаходяться або перешли до їх власності на підставах, передбачених законодавством, окрім тих, які за своєю природою або за призначенням, встановленим законом, належать до публічної сфери вказаних суб'єктів.

Приватна сфера права власності належить державі та адміністративно-територіальним одиницям. Об'єктом права приватної сфери власності є майно, яке належить до приватної сфери держави або адміністративно-територіальних одиниць як юридичних осіб приватного права. Правовий режим приватної сфери власності підпорядковується загальним нормам цивільного права, які встановлюють правовий режим для приватної власності, якщо інше не передбачено законом. Виходячи з цього, земельні ділянки, які належать до приватної сфери держави або адміністративно-територіальної одиниці, можуть бути предметом договорів про їх відчуження, за умов додержання ст. 47 Закону «Про земельний фонд», на підставі якої фізичні особи, які не мають румунського громадянства і не проживають на її території, а також юридичні особи, які не мають «румунської національності» та місцезнаходження в Румунії, не можуть стати власниками земельних ділянок, окрім випадку спадкоємства.

В румунській юридичній літературі відносно приватної сфери було вказано, що приватна сфера складається з майна, яке належить державі як будь-якому приватному власнику, тобто яким вона користується, яке приносить йому прибуток та яке вона, як правило, може відчужувати. Це майно не призначене суспільному використанню. Воно відрізняється від майна приватної власності фізичних або юридичних осіб лише тим, що власником цього майна є держава або адміністративно-територіальна одиниця. До приватної сфери держави або, в залежності від випадку, адміністративно-територіальної одиниці належить все майно, яке не оголошено майном публічної сфери або виключено із публічної сфери, за умов, що право приватної власності фізичної або юридичної особи приватного права на це майно, відповідно до закону, не встановлено.

Право приватної сфери власності держави виникає на загальних підставах, передбачених чинним цивільним законодавством, наприклад: на підставі договору купівлі-продажу, дарування, спадкування, а також на підставах, які є

специфічними для держави: виникнення права власності на відмерле майно, конфіскація майна, націоналізація майна, перевід майна з публічної сфери власності в приватну сферу власності.

Проведений аналіз статусу держави як суб'єкта права власності на землю дає можливість сформулювати основні висновки. По-перше, розподілення власності на форми (у тому числі на землю) в Румунії здійснюється в залежності від правового режиму, який застосовується до певного майна, а не в залежності від категорії суб'єкта, який реалізує право власності. По-друге, публічна власність є спеціальною категорією власності, яка підпорядковується адміністративному режиму, однак користується загальними нормами, захищаючими право власності в межах, передбачених законодавством. По-третє, земельні ділянки, які є об'єктом права публічної власності держави виключаються з цивільно-правового обігу, а земельні ділянки, які належать до приватної сфери права власності держави знаходяться у цивільно-правовому обігу.

Література

1. Oprisan C. Studii de drept romanesc. — Bucuresti, 1995. — С. 1.
2. Birsan C., Gaita M., Pivniceru M. M. Drepturile reale. — Iasi, 1997. — С. 43–62.
3. Dr. Florin Sericciu. Drept agrar si drept funciar. — Bucuresti: Lumina Lex, 2000. — С. 332–333.
4. Popescu A. Drept funciar. — Bucuresti, 2001. — С. 24.
5. Tudorache D. C. Domeniul public si domeniul privat al statului in lumina legii fondului funciar // Dreptul. — 1992. — № 5. — С. 18–20.

УДК 349.6:34.03

І. І. Каракаш

ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИРОДНОРЕСУРСОВОГО Й ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Відповідно до ст. 50 Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р. [1], «кожний має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди». Наведеному конституційному праву громадян кореспондує їх обов'язок, закріплений в ст. 66 Основного Закону країни, відповідно до якої «кожний зобов'язаний не заподіювати шкоду природі», а у випадку її нанесення — відшкодувати заподіяні збитки. З наведених конституційних норм випливає, що завдана шкода природним ресурсам і навколишньому природному середовищу підлягає відшкодуванню незалежно від правомірності чи протиправності їх заподіяння. Однак у переважній більшості випадків така шкода завдається протиправними діями або бездіяльністю. У зв'язку з цим питання юридичної відповідальності в цій сфері заслуговують на увагу правозастосовчої практики.

Природноресурсові й екологічні правопорушення тягнуть за собою юридич-